

Euskara maite zuen gizona

Gotzon Garate idazle eta euskaltzalea hil da

Gotzon Garate idazle eta euskaltzalearen heriotzarekin esnatu zen eguazten goiza. Minbiziak jota zegoen elgoibartarra, eta azken hilabeteetan gogor egin zuen borroka gaixotasunari aurre egiteko. Ebakuntza zailak egin zizkionten, eta, azkenik, urriaren 8an minbiziaren kontrako guda galdu egin zuen. Orain dela hamabi urte *Euskaldunon Egunkaria*-ko Kate Motzean sailean elkarrizketa egin zion Imanol Murua Uria kazetariak Gotzon Garateri, eta heriotzari buruz galdetu zion. Hauxe izan zen bere erantzuna: “Egia esaten dizut: beldurrik gabe. Oso ekologista naiz eta uste dut beharrezkoa dela hiltzea. Neure tokia beste bati lagatzeak poz ematen dit”. Izango al da bere lekua beteko duenik!

Gotzon Garateri buruzko informazio gehiago: www.elgoibarren.net

1934ko irailaren 1ean jaio zen Gotzon Garate Elgoibarren, eta 11 anai-arrebatatik, bera zen gazteena. Plaza Txikian hasi zen eskolan, eta matematikak eta hizkuntzak oso gogoko zituen. Umetatik hizkuntzak ikasteko grina erakutsi zuen, eta bederatzi hizkuntza hitz egiten zituen. Hala ere, “nire erraietako hizkuntza euskara zen”, adierazi zuen behin baino gehiagotan. Euskarari lotuta eman zuen bizia, ikasten eta irakasten. Euskararen eta euskal literatura-aren adierazle nagusienetakoa zen.

Hamabi urterekin Durangora joan zen ikastera, eta, berak askotan adierazi zuen moduan, orduan hasi zen euskal kontzientzia hartzen. 1953an Loiolan sartu zen Jesuita. Ikasketak ezin izan zituen euskaraz egin, garai hartan den-dena espainolez edo latinez idatzita zegoelako. Euskal senari ezkutuan eta gazteleraren itzaletan etsi zion.

1960an, 26 urterekin, Zaragozara joan zen filosofia eta grekoa irakastera. Bi urte geroago Innsbruck-era joan zen teologia ikastera eta hiru urtera apaiztu egin zen. Suitzan burutu zituen marxismo ikasketak, eta

Deustuko unibertsitatean hasi zen marxismo eskolak ematen.

Frankismoaren ondoren, euskal filologia ikasketak sortu zituen Deustuko Unibertsitatean. Garateren iritziz, hori izan zen berak egindako ekarpenik garrantzitsuenak. Behin eta berriz errektoreari egin zion eskaera, eta honek ezezkoa erantzuten zion beti. 1977ko maiatzean artikulua bidali zuen egunkarietara: “El próximo curso comienza la filología vasca en Deusto”. Zalaparta handia sortu zuen artikulua hark. Hura izan zen euskal filologiaren lehenengo pausoa. 2006an omenaldia egin zioten Deustuko Unibertsitatean, ikasketa horiek sortu zituela 30 urte bete zirelako.

Mundu osoan zehar ibili da Gotzon Garate. Bidaiatzea gustuko zuen, eta batez ere, New York maite zuen. Ameriketatik istorio odoltsu asko ekarri zituen nobela beltzari esker, eta berak idatzitako polizia-eleberririk oso ezagun egin ziren.

Gauza guztien gainetik, euskaltzalea zen batez ere, Gotzon Garate. 30 urte baino inguru egin zituen Euskal Herriko sei herrialdeetan baserri-

baserri ahozko euskara biltzen. Euskarak mugiarazi du beti Gotzon, eta doktore tesia izan ezik, beste guztia euskaraz idatzi du. Ondare handia laga du Gotzonek. 30 liburu baino gehiago idatzi ditu, eta hainbat sari jaso izan ditu bere ibilbidean. Bera izan da irakurrienetarikoa euskal idazlearen artean.

HASIER ETXEBERRIA
Idazle eta kazetaria

In memoriam

1965 urte inguruan, Elgoibarko ikastola arkaiko hartan, atletik barrura egin zuenean, bazekarren halako lepoko zuri bat. Estralurtar bat zen, baina abadea ere bazela esana zigiten. Huraxe zen sotanarik gabe ikusitako lehena. Gainera, ez zuen beldurrik ematen eta iri zabal baten laguntzaz, “nire izena Gotzon da, zuek bai ume zoragarriak!” esan eta gero, gitarratxo batekin hasi zitzaigun kantari: “Ameriketara joan nintzen, xentimurik gabe...”. Hura bai txin-txina guretzat!

Etorri bezala egin zuen alde estralurtarrak. Harrezkero dakigu, munduan bideak ugari direla eta izaerak ere pertsonak bezainbeste. Halako izaki arrarorik sekula ezagutu gabek ginen, eta euskalduna zen, gainera. Eta guztiz jatorra.

Gizon haren oroitzapenak irmo iraun zigun berriro bistartu zitzaigun arte: gaztetxo ginela irakurri genizkion Marxen marxismoa eta antzeko liburu ikaragarri sakonak. Erdirik ere ez genion ulertzen ahal. Hain zen jakintsua!

Egun batez, ez dakit nora nindoala neure autotxoan, estralurtarra ikusi nuen urrutira, bide ertzean autostop egiten.

Aldatu egin nuen norabidea alienigena hura neronek eraman ahal izan nezan. Baserri batera zihoala gogoratzen naiz. Euskara ikasten ari zela esan zidan eta ene buruari galdetu nion nola arraio ote zitekeen, euskara hain ondo eta bizi hitz egiteaz gain, dozena bat hizkuntza ezagutzen zituen gizona, baserri sukaldeetan sartuta ibiltzea. Atsotitzen liburu esker ezinak ekarri zuen erantzuna beranduago.

Gerora ere halaxe egin da presente ene bizitzan: orain agertu, orain desagertu, baina, esan bezala, beti jakin dut hor nonbait dabilela, munduan barrena. Geure mesedetan.

Halako batean, polizia eleberririk argitaratzen hasi zen, eta ni irakurtzen. Esaten zuen munduko literatura guztietan dela beharrezkoa literatura beltza. Azkenean, neronek egin nion elkarrizketa luze-zabal bat 2005ean, eta horrek are gehiago hurbildu gintuen biok: pentsamendu sakonekoa, epelkeriarik gabe eutsi egiten zion gauza guztien aurretik bere herri eta hizkuntzaren maitasunari. Gora Euskal Herria askatuta!, esango zizun gutxien uste zenuenean. “Euskara ez da hilko, geuk ez badiogu hiltzen uzten”.

Esango nuke ez dudala ezagutu gizonik hainbeste mugitu izan denik, hainbeste jende ezberdin ezagutu duenik, hainbeste kultura menderatu duenik... eta,aldi berean, gizakia, bere akats eta guzti, hainbeste maite izan duenik.

Orain ere belarrira ari zait esaten: “Ez egin negarrik, eta segi lanean jatorki. Etorrizuna geure esku dago, ederki dakizu hori”. Hala bedi.

AINHOA LENDINEZ
Gotzon Garateren iloba

Agur eta ohore

Astearte gauean ez dut lo sakonik egin. Ezkila hotsak nituen buruan. Jira eta buelta izara artean. Esnatu nintzen asteazkenean, inoiz lorik hartu banuen, eta ezkila hotsek zugana eraman ninduten. Joan zara. Ikaragarri sufrituta. Ezin esango dizut orain, lehen esan ez dizudanik. Baina paperak zuriz uztea baino gauza gogorragorik gutxi da.

Uda aurretik joan behar omen zenuen, eta uda ostean joan zara. Negua baino gogokoago zenuelako uda, seguru. Negu gorriari ihes egin nahi izan diozula pentsatuko dut beti, eta udaberriko lore artean imajinatuko zaitut zure bide berrian. Izan dadila loretsua hemen izan duzunaren pare. Liburu bat besapean, eta irribarrea aurpegian, gazteekin solasean.

Korrika nindoala Sallobenteko baserriak ikusi ditut. Eta Zuberoako basetxeak etorri zaizkit gogora. Zenbat etxandre izango dira sutondoan, zu gogoan, negarrez. Nork jasoko ditu baserri ondoko esaerak? Euskal Literaturaren urrezko orrietan geratuko zara betiko.

Hedabideek lau haizetara zabalduko dute zure izena, baina nik nire oroimenean nahi zaitut iltzatuta: “Tomate erdi, ala tomate erdia?”, “joan behar dut, ala joan behar naiz?”, zenbat galdera egin dizkizudan, eta zenbat ditudan erantzun gabe oraindik. Izan ere, beste ezerk baino gehiagok pozten zintuen euskararako, euskaraz eta euskaratik bizi naizela jakiteak. Inor baztertu gabe, ezer gutxietsi gabe, euskalgintzan ari garenek pozik bizi garelaren esaten zenidan, “herriaren alde ari garelako”.

Ezagutu zaituen pertsona bakoitzak oroitzapen bat gordeko du zure izenaren alboan; nork bere “Gotzon” izango du betiko. Eta nik beti izango zaitut euskarazko hitz eta idazlanetan, euskarazko kanta eta doinuetan. Beste inoiz ere esan dizut, osaba... zu niretzat: jesuita, idazlea, osaba, euskaltzalea... baina ororen gainetik, laguna. Besarkada handi bat.

BILDUMA

- *Lauaxeta menderik mende*
2005, Mendebalde Kultur Alkartea

HIZTEGIA

- *Erdarakadak*
1988, Gero

KRONIKA

- *New York, New York*
1988, Elkar
- *India harigarria*
2001, Elkar
- *Zakurra, zeure laguna*
2002, Elkar
- *New Yorkeko kronika beltza eta beste kontu periferiko batzuk*
2004, Elkar

NARRAZIOA

- *Lehortea*, 1979
- *Muskilak*, 1980, Mensajero
- *Nafarroako Ezkurran*, 1981, Gero
- *Aldarte oneko ipuinak*, 1982, Gero

NOBELA

- *Elizondoko eskutitzak*, 1977
- *Esku leuna*, 1977
- *Goizuetako ezkongabeak*, 1979, Zugaza
- *Izurri berria*, 1981
- *Alaba*, 1984, Elkar
- *Zilarrezko gazteluaren kronika urratua*, 1992, Gero

SAIAKERA

- *Marxen marxismoa*, 1971, Mensajero
- *Marx eta nazioa*, 1972, Mensajero
- *Marxen ondoko errebisionismoa, Rosa Luxemburg*
1974, Mensajero
- *Lenin eta nazioen autodeterminazioa*, 1980, Mensajero
- *Leninen marxismoa*, 1983, Mensajero
- *Euskal elaberrien kondaira - II*, 1985, Mensajero
- *Euskal elaberrien kondaira - III*, 1991, Mensajero
- *Euskal atsotitzak*, 1995, Gero
- *Atzerriko eta Euskal Herriko polizia eleberria*, 2000, Elkar
- *Euskal eleberrien kondaira - I*, 2001, Gero

AIPAMENAK

- «Lur hiztegi entziklopedikoa»
- «Harluxet hiztegi entziklopedikoa»

KRITIKAK

- *Esku leuna*
I. Zubizarreta, Zeruko Argia, 1978-12-03
- *Lehortean*
M. Hernandez Abaitua, Argia, 1981-06-07
- *Izurri berria*
X. E., Argia, 1982-05-02
- *Izurri berria*
J. de Kakabeltz, Pamiela, 1983-06
- *Hades-en erresumarantz*
X. E., Argia, 1984-02-19
- *Alaba*
I. Camino, Argia, 1985-01-13
- *Muskilak*
D. Zuazalde, Argia, 1988-05-22
- *Lehortean*
D. Zuazalde, Argia, 1988-05-22
- *New York, New York*
D. Zuazalde, Argia, 1988-12-18
- *Zilarrezko Gazteluaren kronika urratua*
E. Jimenez, Euskaldunon Egunkaria, 1993-04-18
- *India harigarria*
A. Iban, Euskaldunon Egunkaria, 2001-10-20
- *Lehortean*
J. Rojo, El Correo, 2001-11-14
- *India harigarria*
J. Rojo, El Correo, 2002-01-16
- *Zakurra zeure laguna*
A. Etxebarria, Idatz & Mintz, 2003
- *Zakurra, zeure laguna*
F. Juaristi, El Diario Vasco, 2003-02-02
- *New Yorkeko kronika beltza eta beste kontu periferiko batzuk*, I. Auzokoa, Igela, 2004-10
- *New Yorkeko kronika beltza eta beste kontu periferiko batzuk*, J. Rojo, El Correo, 2004-12-01

